

ALESANDRU PAPIU ILARIAN, STUDENT LA UNIVERSITATEA DIN VIENA (1849—1852)*

Revoluția desfășurată în capitala Imperiului austriac în primăvara și vara anului 1848 a reclamat necesare modificări pe seama structurii învățământului superior. După instalarea la 30 martie a noului ministru al cultelor și instrucțiunii publice, von Sommaruga, principiul des menționat al „Lehr- și Lernfreiheit“-ului, adică tocmai intenția de reformă imediat aplicabilă, circula cu insistență în toate mediile universitare, cu tot impactul acțiunilor militare asupra sistării temporare a cursurilor, re-luate intermitent numai la un an distanță în timp, respectiv în luna martie 1849. Autonomia schimbată, cerută acum se baza pe ideea extinsă a libertății de (și în) gândire, pe posibilitatea exercitării libere a profesiei de dascăl, pe puțința de mișcare nestingherită a studentului, neîncorsetat în opțiunea asumată față de paleta de cursuri (materii) și, în consecință, pe un drept propriu de deliberare cu privire la cadrele didactice, desemnate astfel. Acest curent novator în teorie și practică avea drept scop să contribuie la îmbinarea principiului studiului cu cercetarea, în elaborarea sub forma ei instituționalizată și, deci, legiferată la nivel statal. Direcția respectivă, manifestată acut în debutul anilor '50 ai veacului trecut în variate forme modernizatoare, se baza preponderent pe aportul unor savanți din Germania ori din lumea spirituală extins europeană. Treptata materializare în vreme, vădită elocvent sub ministeriatul contelui Leo Thun (1849—1861), însemnase, de fapt, tocmai reușita reformei structurale a sistemului de învățământ, cu aplicabilitate imediată și directă în cazul Universității vieneze, unitate-etalon pentru grupul de experți ce dezbăteau problemele referitoare la statutul cadrelor didactice, ca și regulamentul de studiu pentru cele patru facultăți tradiționale. Suita de ordonanțe ministeriale cu caracter provizoriu, emise între anii 1849 și 1851, viza îndeobște autonomia universitară în plan organizatoric și administrativ (30 septembrie 1849), noua reglementare generală a predării și însușirii materiilor (18 octombrie 1849, 1 octombrie 1850), toate incluzând măsuri decise să întroneze un sistem de învățământ total revăzut, în formă și fond, renovat, așadar după principii moderne, conforme standardului reclamat de epoca în transformare acum în palier social-economic și politic. Strădania urmărită de legiuitori fusese ca predarea, studierea și cercetarea, regândite astfel în conivența rețelei de seminarii înfiin-

* An dieser Stelle möchte ich dem Direktionsrat der Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut aus Wien herzlich danken für Ihre engagierte Kooperation.

țate, să conducă atât la perfecționarea profesională a profesorilor, cât și la cea necesar menită pe seama tineretului studios universitar¹.

Impactul aplicării în practică a sistemului de ordonanțe publicate între anii amintiți fusese resimțit cu intensități variabile în funcție de instituțiile de învățământ superior din Viena, în cadru general și restrâns, în strânsă dependență de seria de motive de ordin obiectiv și subiectiv. Facultatea de drept și de științe de stat din cadrul Universității, de pildă, aplicase deja din 1847 câteva elemente ale unui nou plan de studiu, cu accent definitoriu pe caracteristicile esențiale ale principiilor de drept modern. Teza menționată, a „libertății predării și studierii“, evidentă tocmai prin disponibilitatea studenților de a-și alege specialitățile, intervalele de studii și profesorii (ori docenții), alte probleme adiacente, legate de frecvența normală și cea specială, cu cazuistica exprimată în putința dublei opțiuni, atât din partea universitarului cât și a studentului, în coroborare cu sistemul de taxe instituit („Collegiengelder“), au rămas în vigoare până în anul 1855, când, prin reorganizarea definitivă a predării și examinării la Facultatea de drept amintită, ideea enunțată fusese emendată cu alte norme obligatorii pe multiple direcții. Astfel încât, atât fondul, cât mai ales forma de desfășurare a activității studiului juridic în intervalul dat păstrau în mod vizibil un eclecticism specific perioadei, cu elemente specifice regulamentelor anterioare (anii 1810, 1818, 1851, 1847), amalgamate în final cu celelalte derivând din ordonanțele provizorii impuse după 1848, mixtura subliniată reflectându-se direct asupra materiilor audiate și a evoluției tronsonului de studenți juriști dintre anii 1849—1855. Conivent acestui aspect relevat, problema cadrelor didactice utile în aplicarea prevederilor reformei susamintite, procesul lent de „întinerire“, lipsa unor personalități marcante în domeniu, au pecetluit, într-un fel, destinul facultății tratate, procentul de învățământ derulat și, inevitabil, fenomenul formării unor serii de absolvenți în drept, pregătiți ca să facă față profesional la mai multe specializări².

Unui asemenea binevenit preambul despre cadrul și existența Facultății de drept și științe de stat din cadrul Universității vieneze în tocmai epoca reformelor vizând învățământul superior la mijlocul secolului XIX se realizează în continuare opiniile noastre despre anii de studiu ai juristului Alesandru Papiu Ilarian (1849—1852), exprimate în urma cercetării unui material arhivistic inedit, matricolele universitare păstrate în fondul bogat al „Almei Mater Rudolphina“³.

¹ *Geschichte der Wiener Universität von 1848 bis 1898*, Wien, 1898, p. 26—40; *Die Universität Wien*. Düsseldorf 1929, p. 7, 8; H. Lentze, *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*, Wien, 1962, p. 74—79; R. Meister, *Entwicklung und Reformen des österreichischen Studienwesens*, vol. I, Wien, 1963, p. 69—77, 230—253; I. Hochgerner, *Studium und Wissenschaftsentwicklung im Habsburgerreich*, Wien, 1983, p. 159—166; H. Engelbrecht, *Geschichte des österreichischen Bildungswesens*, vol. IV, Wien, 1986, p. 221—227.

² *Geschichte... 1848 bis 1898*, p. 103—115, 136—138; *Universität Wien...* p. 24, 25; H. Lentze, *op. cit.*, p. 43; R. Meister, *op. cit.*, p. 82—83; vezi și în *Geschichte der kaiserlichen Universität zu Wien*, vol. I., Wien, 1854, p. 629—630.

³ Für diesen Hinweis möchte ich mich herzlich bei Herrn Dr. Kurt Mühlberger und ihren Mitarbeitern bedanken.

Mulți dintre exegeții vieții și activității omului politic, cu precădere⁴, au subliniat răstimpul studiilor de drept din capitala Austriei habsburgice, cu detalii minime însă, fapt datorat absenței unor date exacte, cu toate că se apelase asiduu la fondul personal de la Academia Română.

Substratul opțiunii manifestate de Al. Papiu Ilarian pentru Facultatea respectivă a Universității din Viena „după studiile juridice urmate inițial timp de doi ani la Cluj până în iulie 1847, se bazează pe câteva motive temeinic demonstrate până acum: șocul fazei „de dezamăgire“ post-revoluționară, dorința de a fi util în argumentarea dreptului națiunii reprezentate, teoretic și practic prin delegații, memorii, petiții, moțiuni, alăturarea, în compania lui Iosif Hodoș, la îndemnul profesat de fostul său dascăl și tovarăș de luptă, Simion Bărnăuțiu privind posibilitatea ocupării unor catedre de profesori la proiectata Academie românească de științe juridice etc.

Evenimentialul cronologic include anumite aspecte importante referitoare la toamna anului 1849 și la impactul Vienei asupra celui menit să aprofundeze știința dreptului la una din cele mai vestite instituții de profil ale timpului. O primă certitudine, demonstrată de specialiști, consta tocmai în demisia din postul de inspector deținut la Blaj, cu data de 18 octombrie 1849.⁵ Chestiunea bursei, inițial în suspensie, iar apoi dobândită până în final, constituise un alt moment vital în ilustrarea existenței și acțiunii studentului jurist, și nu numai, la Viena. Cererile reinnoite, adresate Capitlului blăjean pentru stipendiul Ramonței în valoare de 300 florini, cu rezoluția probatorie din 25 octombrie 1849 pentru cei doi veri, Al. P. Ilarian și I. Hodoș rămânând, în fapt, fără ecou concret; revenirile ulterioare din lunile noiembrie—decembrie 1849 au întărit situația materială precară a candidatului la înmatriculare, posedând numai un modest ajutor financiar de 100 florini din partea canonicului Timotei Cipariu, adiacent salariului de inspector al Comisariatului cezaro-crăiesc al Blajului pe timp de un an, întârziind mereu și neîndestulător totuși pentru adevărarea calității sale de student ordinar în fața autorității universitare și a celei polițienești, ce urmărea îndeaproape activitatea politică a militantului român provenit din Transilvania. Numai în acest context putem interpreta și înțelege solicitarea făcută de către Al. Papiu Ilarian împăratul Franz Joseph pentru aprobarea unei burse din fondurile private ale consistoriului Liceului academic din Blaj în vederea continuării studiilor sale juridice, îndeosebi în starea sa certificată, anume de unic întreținător de familie. La fel „testimoniile“ prezentate regulat „Questurii“ universității, certificând condițiile materiale modeste, ca să obțină înlesniri și scutiri de taxe, parțial acceptate și ilustrate, în coroborare cu bursa Ramonței (6 noiembrie 1849), în matricolele universitare depistate și redată integral în anexă⁶.

⁴ N. Marincă, *Alexandru Papiu Ilarian în istoriografia românească*, în *Marisia*, VII, 1977, p. 165—195; C. Albu, *Alesandru Papiu Ilarian*, București, 1977; *Al. Papiu Ilarian, Antologie*, București, 1981; I. Chindriș, *Ideea revoluționară a lui Al. Papiu Ilarian*, București, 1983.

⁵ I. Pervain, I. Chindriș, *Correspondența lui Al. Papiu Ilarian*, vol. II, Cluj, 1972, p. 443; C. Albu, op. cit., p. 14, 83.

⁶ I. Chiorean, *Iosif Hodoș. Viața și activitatea sa*. Teză de doctorat, Cluj, 1975, p. 40; C. Albu, op. cit., p. 81, 83, 84.

Problema înmatriculării studentului jurist Al. P. Ilarian trebuie analizată în strânsă legătură cu mai mulți factori, dintre care se detașează rigorile regulamentului învățământului superior aflat în permanentă reformulare, supravegherea atentă a poliției și, nu în ultimă instanță, impedimentul de ordin financiar, conexas aceluiași grile stipulate în paragrafele legislației autonome universitare. Astfel ne apare mai mult ca sigur faptul că până la înmatricularea confirmată în acte cu data de 12 martie 1850, în calitate de student „ordinar“, subiectul central al restituirii prezente, întârziind mult după termenul stabilit, să fi fost admis, cu totul excepțional, în funcție, desigur și de posibilitățile sale materiale de achitare a taxelor necesare, doar ca „auditoriu extraordinar“ în anul doi de studii al Facultății de drept. Ne arătăm voit contrariați de această „săltare“ peste anul prim obligatoriu! Poate să se fie luat în considerare „stagiul de la Blaj“, echivalându-se, într-un fel, pregătirea preliminară dobândită! Ori doar latura financiară să fi facilitat accesul în anul respectiv, cu anumite scutiri de taxe, mult mai acceptabile pentru juristul român transilvănean? Simple supoziții, deoarece, din păcate, arhiva Universității din Viena păstrează consemnări referitoare la prezența studentului Al. P. Ilarian doar în „Catalogul“ pentru cele trei semestre în cauză, unele chiar în dublu exemplar, respectiv cel de vară 1851 și de toamnă—iarnă 1851—1852.

Așadar, coroborând toate datele deținute cu privire la înmatricularea săvârșită după sosirea la Viena în 20 noiembrie 1849 și seria de măsuri de ordin administrativ la poliție și universitate, putem confirma existența studentului admis drept „extraordinar“ la cursurile Facultății de drept, unde audia, împreună cu I. Hodoș, materii precum: drept procesual criminal, drept civil austriac, drept feudal, drept comercial-cambial, până la înscrierea sa definitivă ca student „ordinar“ în 12 martie 1850, conform foii de cursuri, „Index lectionum“ de la Academia Română⁷.

Anul 1850 încorporează în ființarea și acțiunea tânărului jurist Al. P. Ilarian direcții de mișcare înmulțite, conivente celei stabile de student, de menționat fiind atât omul politic, cât mai ales istoricul febril întruca sa pentru redășteptarea interesului pentru soarta conaționalilor. Chiar dacă terminase în aceeași companie menționată, respectiv vărul I. Hodoș, semestrul doi al anului universitar 1849—1850, frecventând materii precum dreptul penal (profesorul Hye), dreptul civil austriac (Grassl), cel comercial (Leeb) și altele, activitatea politică va precumpăni, totuși, datorită tocmai abordării pe mai departe a căii petiționarismului în prezentarea dezideratelor românilor transilvăni la Împărat, ca și în organizarea adunărilor studențești de împotrivire față de tenta confesională ivită în mișcarea națională mandatată (martie, septembrie 1850). Munca fără zăbavă la elaborarea volumelor din „Istoria Românilor“ va

⁷ Biblioteca Academiei Române, mss. 996, f. 98; mulțumim dr. Ioan Chindriș pentru întreg ajutorul acordat; vezi alte referințe: Șt. Manciulea, *Din legăturile lui Al. Papiu Ilarian cu Blajul*, Sibiu, 1942, p. 2, 5; I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, vol. I., p. 147—152; I. Chiorean, *op. cit.*, p. 42; C. Albu, *op. cit.*, p. 85; I. Chindriș, *op. cit.*, p. 90, 189; fixează data de 1 februarie 1850; Timotei Cipariu, *Correspondență primită*, București, 1992, p. 483—486; scrisorile din 29 noiembrie și 20 decembrie 1849.

conduce treptat la neglijarea studiilor juridice, fapt reflectat de conținutul matricolelor sale pentru semestrul de toamnă—iarnă 1850—1851, anume, ilustrarea materiilor și a profesorilor, fără alte referiri concrete⁸. Ceremonialul public al decorării și cuvântarea ținută de Al. P. Ilarian în aula Universității vieneze la 9 ianuarie 1851, cu toate implicațiile în plan afectiv și moral, dar și ca student, pericolul sistării bursei, atenția mereu trează a poliției, înseamnă alte aspecte ale modului de viață a omului-politician, neînduplecat în legătură cu principiile afirmate despre soarta și drepturile poporului român din Transilvania, istoric avizat ce va replica prompt și la obiect tuturilor aserțiunilor răuvoitoare și denigratoare la adresa populației autohtone și majoritare reprezentate. Moment de răscruce în devenirea sa ulterioară, cel întâmplat la granița anilor 1850—1851, în mijloc de semestru prim de toamnă—iarnă al anului doi, în mod normal și ipotetic trei, după calcule estimative preliminare, va lăsa urme și va favoriza în timp dezvoltarea opțiunii sale finale, exprimată în noiembrie 1852, respectiv Universitatea din Padova⁹. Aura de „revoluționari“ pentru grupul celor patru iluștri studenți juriști (S. Bărnuțiu, I. Hodoș, Al. Papiu Ilarian și I. Rațiu), ce vor aprofunda pe distanțe temporale variabile învățătura dreptului la Universitatea vieneză, va pricinui necazuri destule acestora, într-o epocă ingrată, dominată încă de atmosfera reacționară neoabsolutistă, mai ales că aproape toți cei aflați în capitala Austriei au contribuit direct la atenuarea urmărilor revoluției în Transilvania, reclamând la unison respectarea prevederilor din programul politic adoptat la Blaj. Faptele în cauză rămân caracteristice pentru intervalul reprezentat de către deceniul șase al veacului trecut, marcat în învățământul superior de tocmai introducerea reformelor organizatorice și administrative, cu un spor mediu de tineri studioși înmatriculați atât pe ansamblul instituțiilor universitare, cât mai ales la nivelul Facultății de drept și de științe de stat.¹⁰

Cercetând materialul arhivistic depistat și redat în anexă, putem estima temporal și cantitativ demersul studentului jurist Al. P. Ilarian. Întinderea în spațiu o cunoaștem pe baza celor 5 matricole universitare (doar 3 în realitate, două fiind dubluri, menționate deja și explicabile pe durata modificărilor de natură administrativă internă, acoperind deci lunile aprilie—iulie 1851, respectiv semestrul de vară, și până la sfârșitul lunii iulie 1852, adică exact un an calendaristic, incluzând alte două semestre, cel de toamnă—iarnă 1851—1852 și de vară 1852. Latura cantitativ-calitativă a exercițiului juridic se poate înfățișa statistic în defalcarea pe ani de studiu și semestrele în cauză: a) în ipo-

⁸ BAR, *mss.* 996, f. 99: „Jus gentium positivum Europaeum“, 5 ore, prof. L. Neumann; „Processus civilis“, 3 ore, prof. J. Leeb; „Jus publicum austriacum“, 5 ore, prof. M. Stubenrauch; alte referiri la I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, vol. I, p. 203—215; I. Chiorean, *op. cit.*, p. 42; C. Albu, *op. cit.*, p. 15, 88.

⁹ I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, I, p. 423—428; C. Albu, *op. cit.*, p. 93—96; *Antologie...*, p. 56—59; I. Chindriș, *op. cit.*, p. 69—672.

¹⁰ Despre frecvența universitară, vezi în J. Völlmecke, *Österreichische Hochschulstatistik, 1829 bis 1979*, Wien, 1979, tabelul A.5.3; pentru Facultatea de drept, vezi în *Geschichte... 1848 bis 1898*, p. 402; cifra de 57 români transilvani la Viena în 1851, vezi în D. Berindei, *Paris et Vienne, centres de formation des cadres intellectuels roumains au XIX-ème siècle*, în *Études danubiennes*, V, 1989, nr. 2, p. 78.

teza că Al. P. Ilarian s-ar fi înmatriculat ca student „extraordinar“ direct în anul doi, adică în semestrul de toamnă-iarnă 1849—1850, configurația posibilă se putea prezenta astfel: II, semestrul 1, 1849—1850, semestru 2, 1850; III, 1, 1850—1851, 2, 1851; IV, 1, 1851—1852, 2, 1852; rămânând un interval foarte mare de timp, inexplicabil din mai multe rațiuni, în primul rând financiare, până la obținerea doctoratului la Padova în 10 ianuarie 1854!; b) după opinia noastră, Al. P. Ilarian ar fi urmat cei patru ani la Viena în structura propusă mai jos: I, 1, 1849—1850, 2, 1850; deci, student „extraordinar“ și apoi „ordinar“; II, 1, 1850—1851 (mărturii certe există în fondul personal de la Academia Română), 2, 1851; III, 1, 1851—1852, 2, 1852, la Viena (vezi Anexa); astfel încât anul ultim, respectiv IV, 1, 1852—1853, 2, 1853, fusese frecventat la Padova, mai cu seamă că se fac referiri la cele 4 „riguroase“ necesare pentru dobândirea titlului de doctor, cu datare sigură în vreme: 1 iunie, 1 septembrie, 5 octombrie 1853, și 7 ianuarie 1854.¹¹ Datul arhivistic semnalat și analizat se cadrează, astfel, tocmai anilor II și III de studiu la Facultatea de drept și științe de stat a Universității din Viena, după cum urmează: II, 2, 1851, 3 materii și 15 ore de curs săptămânale (vezi matricolele existente în dublu exemplar); III, 1, 1851—1852, 3 materii, 15 ore (Idem); 2, 1852, 3 materii, 13 ore. Semestrele de vară 1851 (anul II) și 1852 (anul III) apar și în „Index scholarum“¹². Toate aceste elemente ajută la recompunerea tabloului oarecum eclectic al planului de studii, cu noțiuni de drept obligatorii și altele la alegere, conform normelor stipulate de regulamentele anterioare anului 1848, ori ulterioare, reclamate de stadiul evoluției societății austriece. Putem lesne sesiza interferența, benefică ori negativă, dintre domeniile respective, specifice, cu arii și intensități variate, cu repercusiuni vizavi de un trecut imediat sau prefațând orizonturi noi în știința juridică și dreptul administrativ statal. Cuantificarea ierarhizată a materiilor audiate de către Al. P. Ilarian rămâne minim edificatoare cu privire la direcția proprie de abordare practică, fiindcă specialitățile comune semestrelor 2, 1851 și 1, 1851—1852 se regăsesc împreună cu cele singulare, nominalizate pentru semestrul 2, 1852, chiar dacă repetarea lor crează greutate în aprecierea gradului de asimilare și de percepere cognitivă. Caracterul amalgamat al planurilor de învățământ interferate tocmai între anii 1849—1855 a creat serioase dificultăți atât legiuitorilor sistemului universitar, respectiv juridic, cât mai ales masei tineretului studios, îndeosebi cei străini, confrunțați cu inevitabile greutate și de limbă și adaptare la mediu, fapt care, până în final, concurse și la decizia adoptată de Al. Papiu Ilarian în toamna anului 1852. Încercarea de eșalonare făcută după un același principiu, pe ani de studii și semestre, relevă multe inconsecvențe, precum repetabilitățile subliniate, materiile reluate ori altele frecventate în virtutea programei universitare, respectiv care aparțineau de Facultatea de filosofie și erau obligatorii pentru studenții juriști: 2.1852, „Practica filosofiei“, „Istorie austriacă“. Tabelul realizat pentru cele trei semestre se prezintă astfel: II, 2, 1851: drept pozitiv al popoarelor europene, drept civil personal, drept administrativ; III, 1, 1851—1852: pa-

¹¹ C. Albu, *op. cit.*, p. 104.

¹² BAR, mss. 996, f. 100, 101.

radoxal, apar aceleași materii frecventate în semestrul anterior, explicabile probabil datorită necesității aprofundării acestora, lipsei de timp ori facilităților (greutăților) vizând taxele de curs, 2, 1852: medicină legală, filosofie practică, istorie austriacă, Din grupul de profesori audiați acum, respectiv numai câțiva la număr, rămân inevitabil aceleași nume citate, repetativ: J. Leeb, L. Neumann, M. Stubenrauch, cărora li se adaugă cei menționați în ultimul semestrul cercetat, adică H. Beer, A. Jäger și J. Lichtenfels.

Matricolele universitare favorizează, totodată, regăsirea altor date importante ce reconstituie traseul vieții și activității studentului jurist Al. Papiu Ilarian între anii 1851—1852. Aspectele excerptate în comentariul prezent vizează referirea la cele două situații de schimbare a domiciliului (Wieden și Landstrasse, Waggasse), corecta certificare a vârstei și confesiunii (cu minime corecturi, vezi anexa), determinarea locului nașterii și a țării de obârșie, inexistența părintelui întreținător material, fără să se neglijeze rubricatura însemnată privind atribuirea bursei, cuantumului ei și taxa plătită pentru frecvență, adiacentă celei necesare de achitat la înmatriculare. Punctul 8 din „Catalogul“ descris conține tocmai aspecte despre fundația Ramonțai, Capitlul blăjean și totalul sumei anual acordate (300 florini renani), cu durata atribuirii precis enunțată în 6 noiembrie 1849. Același chestiuni materiale dificile pe seama majorității studenților români transilvani există și în cazul plătirii taxei specifice pentru materiile audiate, așa-numita „Collegiengeld“, respectiv punctele 9 și 10, instituite prin lege la 12 iulie 1850. Analiza făcută pe semestre și în raport de materiile frecventate, adică numărul total de ore, taxa fiind plătită în virtutea procedurii legiferat de 1 florin pe ora săptămânală¹³ —, facilitează încercarea de încadrare a studentului Al. P. Ilarian în strânsă dependență de redusă sursă bugetară, în fluxul materiilor posibile de urmărit și a rezultatelor imediate, neomițând nici faptul că exista șansa scutirii procentuale în urma avizului competent al Consiliului Profesoral. În situația dată, evidențele administrative denotă jumătatea taxei indicate, cu data retroactiv specificată în 26 noiembrie 1849, cu radierea în totalitate la 26 noiembrie 1850. Gradarea stabilită inițial pentru achitarea taxei și evoluția ei ulterioară se pot verifica în cuprinsul punctului 10 din documentul arhivistic cercetat. Rubrica terminală, cea a însemnărilor, include câteva cifre indicând totalul ori raportul intersemestrial pentru orele audiate, odată cu certificarea eliberării atestatorilor de absolvire a anilor în discuție, la 10 octombrie 1851, respectiv, 18 septembrie 1852, drept probă veridică pentru părăsirea definitivă a Facultății de drept și științe de stat a Universității vieneze.¹⁴

Dacă matricolele universitare detaliate până acum fac referiri interesante la evoluția studentului Al. Papiu Ilarian în cadrul unui sistem de învățământ juridic supus dilemelor „reformei în tranziție“, alte mărturii de epocă, îndeosebi cele epistolare, completează traiectul vieții și activității figurii centrale a restituirii de față pentru intervalul strict circumscris anilor 1851—1852. Ipostazele existenței și acțiunii militantului național și istoricului au fost multiple, noi reținând în cele ce urmează

¹³ *Akademische Gesetze*, Wien, 1859, p. 36: paragraful 3.

¹⁴ I. Chindriș, *op. cit.*, p. 193.

doar semnificativul. Truda sa la elaborarea celor două volume din „Istoria Românilor“, finalizate în iulie 1851 și august 1852, ultimul cu ecou imediat în opinia publică, interzis fiind să apară și apoi confiscat, va atrage sistarea bursei și dezvoltarea gândului plecării definitive în altă parte. Avatarurile existențiale, mijloacele pecuniare restrânse, agasările survenite frecvent din partea poliției austriece, insatisfacțiile probabile în planul studiului universitar al științei dreptului, datorate în bună măsură cunoașterii insuficiente a limbii germane, au concurat, adiacent urmării exemplului oferit de Simion Bărnuțiu, la aplicarea practică a deciziei spre Italia, respectiv Universitatea din Padova. Dacă până la sfârșitul lunii septembrie și pe tot parcursul celei următoare, corespondența sa expedită include încă titulatura de „Rechtshörer zu Wien“, tranșarea ideii mutării se anunță la 24 octombrie 1852, odată cu semnarea pregătirilor de plecare, atribuite de exegeți ca fiind date în 1 noiembrie 1852, cu sosirea la destinație peste numai câteva zile, adică în 5 a lunii respective¹⁵.

Contactul studentului Al. Papiu Ilarian cu Viena, reprezentat primordial de faza dintre noiembrie 1849 și octombrie 1852, anii de studiu juridic, va continua în timp, prin lunile de practică avocațială în cancelaria unui specialist local (martie—octombrie 1854), după revenirea sa aici cu titlul științific de doctor în drept obținut la Padova. Ultima stație, marcată de boală și sfârșit, acoperă intervalul îndelung al spitalizării la clinica de boli nervoase de la Döbling (septembrie 1874 — octombrie 1875).

Un atare demers informațional inedit despre una dintre personalitățile de marcă ale românilor transilvani din secolul XIX încearcă să lumineze asupra devenirii profesionale a celui pe care A. T. Laurian îl chemase în 1854 la Iași ca să profeseze știința dreptului și să contribuie, astfel, la propagarea învățăturii asimilate la Viena, și nu numai, pentru ridicarea și modernizarea unui element vital în faptul de cultură și civilizație autohtonă.

STELIAN MĂNDRUȚ

ANEXĂ

I. Catalog¹⁶ der juristischen Fakultät

1) ¹⁷ Vor und Zuname, Alter, Religion, Wohnung des Studierenden: Papiu Alexander, 23¹⁸ Jahr, gr. Kath., Wieden 3.

2) Vaterland und Geburtsort: Mezöbodon¹⁹ in Siebenbürgen

¹⁵ I. Lupaș, *O scrisoare a lui Papiu Ilarian și Iosif Hodoș din Padova*, în *AIIN*, IV, 1931—1935, p. 551—555; I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.* I, p. 127, 157; idem, *op. cit.*, II, p. 132; I. Chindriș, *op. cit.*, p. 193; C. Albu, în *op. cit.*, p. 16, 96: opiniază pentru „un act de constrângere“, motivat prin mai multe cauze.

¹⁶ Despre evidența studenților înmatriculați și rolul „Catalogului“, vezi în *Akademische...*, p. 15—17, paragrafele 38—43 din „Studienordnung“-ul datat 1 octombrie 1850.

¹⁷ Am recurs tacit la cifrele arabe pentru ușurarea redării textelor matricolelor în anexă.

¹⁸ Cunoscând anul nașterii (1827), surprinde atestarea greșită din rubrică, puțin semnificativă în contextul dat și atribuită grabei administrative.

¹⁹ Vezi polemica minoră din literatura de specialitate cu privire la Bezded ori Budiul de Câmpie.

4) Vorlesungen, für welche der Studierende an einer oder an verschiedenen Fakultäten eingeschrieben ist: positiv. europ. Völkerrecht; ciwilgerichtl. Verfahren; österr. Verwaltung²¹

5) Wochentliche Stundenzahl derselben: 5 ;5; 5;²²

6) Name des Dozenten: Neuman; Leeb; Stubenrauch.²³

7) Bestätigung des Besuches: bf.: bf.²⁴

8) Stipendium oder Stiftungs-Betrag. Verleihung: romanzeisch, Stp. 300 f. v. Domkapitel in Blasendorf in Siebenbürgen, 6 Nov. 849²⁵ Z. 126.

9) Würde befreit von dem ganzen / halben Kollegiengeldes: a) durch Dekret des Profess., Kolleg. vom; — b) für die Semester: —

10) a) Vorschreibung des Kollegiengeldes: —; b) Abstattung des Kollegiengeldes: —

11) Anmerkung: Abgz.²⁶

/ Archiv der Universität Wien, *Catalog...* Sommer-Semester, 1851, p. 261—262. /

II.

1) Papin Alexander, 23 J.,²⁷ Kath. g., Wieden Nr. 3.

2) Mezöbodon, S. bürgen

3) —

4) Völkerrecht; gerichtl. Verfahr.; Verwaltung.²⁸

5) 5; 5; 5;

6) Neumann; Leeb; Stubenrauch;²⁹

7) —

8) romanzei. Stipend. f. 300, 6 Nov. 849, Z. 126.³⁰

9) a) 26 Nov. 849,³¹ Z. 193; b) —

10) a) 5; 5; 5; / 5; 5; 5;³² z) —

11) Abgangsz. 10/10 851.³³ Z. 483.

/ Archiv der Universität Wien, *Catalog...* Sommer-Semester, 1851, p. 257—258. /

²⁰ Părintele Ioan Bucur Pop, ucis la Turda în martie 1849, vezi în C. Albu. *op. cit.*, p. 83.

²¹ Vezi în *Öffentliche Vorlesungen an der k.k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1854*, Wien, 1854, p. 5—7; număr unic de Anuar universitar păstrat din vremea respectivă la Biblioteca centrală universitară „Lucian Blaga” din Cluj.

²² Despre cursurile „gratuite” (publice) și cele „contracost” (Collegiengeld), vezi în *Akademische...*, p. 35—49, paragrafele 2, 3 ale ordonanței ministeriale din 12 iulie 1850.

²³ Vezi în *Übersicht der akademischen Behörden... an der k.k. Universität zu Wien im Sommer-Semester 1854*, Wien, 1854; Leopold Neumann, profesor de dreptul popoarelor (ginților), de istoria diplomației și a statelor, în *op. cit.*, p. 9, 17; Joseph Leeb, profesor de drept feudal, decedat în 1852, în *Geschichte... 1848 bis 1898*, p. 160, 163; Moritz von Stubenrauch, profesor de drept administrativ, de drept comercial austriac, decan al Facultății de drept în anul universitar 1851—1852, în *Übersicht...*, p. 9, 17.

²⁴ Vezi nota anterioară, respectiv nr. 22.

²⁵ Vezi în *Akademische...*, p. 16, paragraful 40 despre atestatul eliberat numai cu intenția declarată de părăsire a Universității, ceea ce ne face să credem că Al. Papiu Ilarian își premeditase din timp actul final, făptuit în toamna anului 1852.

²⁶ Mărturie evidentă pentru administrația Universității vieneze referitoare la bursa obținută de studentul jurist român transilvan.

²⁷ Transcriere greșită în original.

²⁸ Vezi nota 21.

²⁹ Vezi nota 23.

³⁰ Vezi nota 25.

³¹ Vezi în *Akademische...* p. 35—49.

³² Primat relevant pentru sublinierea achitării taxelor de studii.

³³ Vezi indicarea precis datată, lipsă la rubrica cu nota 26.

III.

- 1) Papin Alexander, 23 J.,³⁴ g. unirt., Landstrasse,³⁵ Waggasse Nr. 670.
 - 2) Mezöbodon in Siebenbürgen
 - 3) Vater tod.³⁶
 - 4) Europ. Völkerrecht; öst. civ. Verfahren in Streit; öst. Verfassungsrecht.³⁷
 - 5) 5; 5; 5;
 - 6) Dr. Neumann; Dr. Leeb; Dr. Stubenrauch.³⁸
 - 7) —
 - 8) Ramontzaisches Stipendium w. 300 fl. griech. unt. Domcapitl in Blasendorf ddi 6 Novb. 1849, Z. 126.³⁹
 - 9) a) dd = 26 Nov. 850, Z. 193, ganz Bef.⁴⁰; b) —
 - 10) a) 5; 3; 5; / 5; 3; 5; b) 5; 3⁴¹ —
 - 11) —
- / Archiv der Universität Wien, *Catalog...* Winter-Semester, 1851—1852, p. 275—276. /

IV.

- 1) Papin(u) Alexander, 23 J.,⁴² g. unirt., Landstrasse nr. 670.
 - 2) Mezöbodon, S. bürgen.
 - 3) Vater tod.
 - 4) Völkerrecht; Civil verfahren; Verfassungsrecht.⁴³
 - 5) 5; 3; 5;
 - 6) Neumann; Leeb; Stubenrauch.⁴⁴
 - 7) bf.; bf.; bf.⁴⁵
 - 8) Ramontzaisches Stipend. w. 300 fl. g. unirt Domcap. in Blasendorf, dd. 6 Nov. 849,⁴⁶ Z. 126.
 - 9) a) ganz bf. 26 Nov. 1850,⁴⁷ Z. 193; b) I. u. II. Sem. 1851.
 - 10) —
 - 11) —
- / Archiv der Universität Wien, *Catalog...* Winter-Semester, 1851—1852, p. 277—278. /

V.

- 1) Papiu Alexand., 24 J., gr. un., Wieden 49.⁴⁸
- 2) Mezöbodon
- 3) —
- 4) ger. Mediz.; Pr. filosofie; Österreich. Glescht.⁴⁹
- 5) 5; 5; 3.

³⁴ Aceleași greșeală de scriere a numelui, fără să mai pomenim de datarea corectă a vârstei.

³⁵ Nominalizată a doua mutare a domiciliului studentului înmatriculat.

³⁶ Original în text.

³⁷ Vezi notele 21 și 28 pentru a ilustra „repetabilitatea”.

³⁸ Vezi notele 23, 29, din același motiv sus enunțat.

³⁹ Vezi notele 25, 30.

⁴⁰ Vezi nota 31.

⁴¹ Vezi nota 32.

⁴² Aceleași greșeli semnalate mai sus și corectate tacit în text.

⁴³ Vezi notele 21, 28, 37.

⁴⁴ Vezi notele 23, 29, 38.

⁴⁵ Vezi notele 22, 24.

⁴⁶ Vezi notele 25, 30, 39.

⁴⁷ Vezi notele 31, 40.

⁴⁸ Prescurtarea apare în textul original; se revine la vechea adresă.

⁴⁹ *Öffentliche Vorlesungen...*, p. 5—7, 16—20.

- 6) Beer; Lichtenfels; Jäger.⁵⁰
 7) —
 8) Romanzisches Stipend. 300 f. vom gr. unirt. Domkapitel in Blasendorf,
 6/11. 849, Z. 126.⁵¹
 9) —
 10) a) 5; 5; 3; / —; b) 5; 5; 3.
 11) 30, Abgangszeugnis, 18/9, 852,⁵² Z. 973.
 / Archiv der Universität Wien, Catalog... Sommer-Semester, 1852, p. 122—
 123. /

ALEXANDRU PAPIU ILARIAN, RECHTSHÖRER AN DER WIENER
 UNIVERSITÄT
 (1849—1852)

(Zusammenfassung)

Die hier veröffentlichte „Catalog der inmatriculirten Studierenden der jurisdichen Fakultät“ bringt einige bisher unbekannte Anblicke bezüglich das Lebens und Wirkens des junger Juristen in der Zeitspanne des Jahres 1849 und 1852. Der Verfasser zeigt vor und analysiert neue Zeugnisse aus das Archiv der Wiener Universität über den zitierten Name, die aus Siebenbürgen stammende, und an der jurisdichen Fakultät der Wiener Universität zwischen der obengennante Zeitraum studierte.

⁵⁰ Hieronymus Beer, profesor de medicină și psihologie legală, în *op. cit.*, p. 9, 17; Johann Peithner Lichtenfels, profesor de filosofie și de istoria filosofiei, *idem*, p. 13, 22; Alber Jäger, profesor de istorie austriacă, *idem*, p. 15, 21.

⁵¹ Vezi notele 25, 30, 39.

⁵² Vezi notele 26, 31.